

Mirjam van Halem

Mirjam van Halem is senior-adviseur onderwijs BMC en begeleidt scholen bij (her)ontwerp en ontwikkeling van het onderwijs gericht op een duurzame verbetering.

E-mail: mirjam.van.halem@bmc.nl

Invoering van de nieuwe leerweg in het vmbo

Een stelselwijziging op kousenvoeten

Het woord 'stelselwijziging' is een groot taboe in de wijde omgeving van het ministerie van OCW. Toch wordt op datzelfde ministerie op dit moment hard gewerkt aan een ingrijpende stelselwijziging in het voortgezet onderwijs. Een stelselwijziging waar je eigenlijk alleen maar voor kunt zijn, maar die bestuurders en schoolleiders ook de nodige hoofdbreken gaat opleveren.

Op de tekentafel ligt de 'nieuwe leerweg', de werktitel voor de samenvoeging van de gemengde en de theoretische leerweg. Een bijzondere combinatie. De gemengde leerweg is de kleinste en minst bekende van de vier leerwegen in het vmbo, de theoretische leerweg is de grootste en waarschijnlijk ook de bekendste en de meest geliefde, immers de 'voortzetting' van de mavo en zelfs nog van de (m)ulo. Een onderwijssoort die heel wat stelselwijzigingen heeft doorstaan zonder in haar kern te veranderen, zal nu echt anders worden. En de gemengde leerweg, een onderwijssoort die pas sinds de invoering van het vmbo bestaat, zal weer verdwijnen. Misschien zullen maar heel weinig mensen de gemengde leerweg als begrip gaan missen. Maar in haar korte bestaansgeschiedenis vormt zij misschien wel de basis voor het einde van de mavo/theoretische leerweg. In dit artikel neem ik u mee in het huidige land-

schap van de gemengde (GL) en de theoretische leerweg (TL). Ik informeer u over de achtergrond en de huidige stand van zaken met betrekking tot de invoering van de nieuwe leerweg. Vervolgens doe ik een suggestie voor een invoering die recht doet aan de bedoeling van deze stelselwijziging.

Landschap

Voor iedereen die er niet dagelijks mee te maken heeft, zet ik de verschillen tussen de GL en TL op een rijtje. Deze verschillen worden pas zichtbaar in de bovenbouw. In de GL volgt de leerling vijf algemeen vormende vakken, de zogenaamde theorievakken. Daarnaast volgt de leerling een beroepsgericht profielvak en twee beroepsgerichte keuzevakken. In de TL volgen de leerlingen zes avo-vakken. De inhoud, het niveau en de examinering van de avo-vakken in de GL en TL zijn gelijk. Kortom,

het enige verschil tussen GL en TL is het vakkenpakket: puur theoretisch of met een beroepsgerichte component. Beide diploma's geven, als de leerling voldoet aan de geldende eisen, toegang tot niveau 4 van het mbo en tot havo 4.

In 2018 zaten in Nederland ongeveer 220.000 jongeren in het vierde leerjaar van het voortgezet onderwijs. Daarvan zaten er ongeveer 12.000 in de GL en ongeveer 43.000 in de TL. Samen omvatten GL en TL dus een kwart van de jongeren in het vierde leerjaar (Dienst Uitvoering Onderwijs, 2018).

Tot zover de beide leerwegen op papier. Over de praktijk valt veel meer te zeggen. En wat dan vooral opvalt, is dat de verschillen binnen de TL groot zijn. De huidige TL kent veel verschijningsvormen. De afgelopen maanden heb ik veel schoolleiders ontmoet en met hen gesproken over hoe zij hun onderwijs vormgeven. Zonder de pretenties te hebben een uitputtend onderzoek gedaan te hebben, levert dit voor mij het volgende beeld op.

Het eerste beeld is dat van de brede vmbo-school

met een GTL-afdeling. Op deze scholen is het onderwijs sterk georiënteerd op de (beroeps)praktijk. Veel van deze scholen bieden TL-leerlingen de mogelijkheid om een beroepsgerichte component uit het aanbod van de GL te doen als zevende vak. Op sommige scholen is het verschil tussen GL en TL niet meer merkbaar, omdat alle leerlingen zes avo-vakken en een beroepsgerichte component volgen. Pas vlak voor het eindexamen maken de leerlingen een keuze tussen een GL- of een TL-diploma. De beroepsgerichte component wordt op deze scholen gezien als een mogelijkheid om het onderwijs aantrekkelijker te maken en leerlingen beter voor te bereiden op het mbo en de arbeidsmarkt. De tweede vorm is de categorale mavo, vaak een rechtstreekse nazaat van de (m)ulo. Op deze scholen staat het theoretisch onderwijs veel meer centraal. Tegelijkertijd zijn het scholen die sterk gericht zijn op het bieden van kansen en ondersteuning. In de praktijk zijn dit ook vaak scholen waar leerlingen de mogelijkheid krijgen om een zevende avo-vak te volgen. Dit vak wordt aangeboden om de leerling beter voor te bereiden op een overstap naar havo 4. Uiteraard wordt dit

vak in de praktijk ook gebruikt om vlak voor of na het eindexamen nog een vak te kunnen laten vallen en zo de slagingskansen te vergroten.

De derde en laatste vorm betreft de scholen voor mavo-havo-vwo; ook deze scholen zijn sterk gericht op theoretisch onderwijs. In deze scholen wordt regelmatig succesvol geëxperimenteerd met doorstroomprogramma's voor de leerlijn mavo-havo. Een zevende vak voor de TL-leerlingen is meestal onderdeel van zo'n programma, maar ook een aanvullend aansluitprogramma voor een aantal vakken (meestal Nederlands, Engels, wiskunde) waarbij de aansluitproblemen het grootst zijn.

Uit dit overzicht blijkt dat het standaardpakket van de TL-leerling van zes avo-vakken vaak aangevuld wordt met een zevende vak. Dit vak kan een beroepsgerichte component uit het vmbo-aanbod zijn, maar ook een avo-vak of een aansluitingsprogramma. In een inventarisatie van de Platforms VMBO en het Platform Theoretische Leerweg (2017-2018) wordt dit beeld ondersteund. Hierin wordt, aan de hand van een aantal praktijkvoorbeelden, ook duidelijk hoe scholen met name het 'zevende vak' in de TL inzetten om leerlingen een breed en aantrekkelijk aanbod te doen op het gebied van loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB), aansluiting op de vervolgopleidingen en brede persoonlijke vorming (Platforms VMBO & Platform Theoretische Leerweg, 2017-2018).

Achtergrond nieuwe leerweg

De nieuwe leerweg is een onderdeel van het project *Sterk Beroepsonderwijs*. Binnen dit project werken het ministerie van OCW, de VO-raad, de MBO Raad en de diverse platforms voor vmbo-onderwijs samen om het beroepsonderwijs aantrekkelijker te maken en de aansluiting op het vervolgonderwijs en de arbeidsmarkt te verbeteren. Om dit te bereiken zijn drie pijlers gedefinieerd waarvan de nieuwe leerweg er een is.

De meest in het oog springende wijziging is dat alle leerlingen in de nieuwe leerweg een praktijkgerichte component gaan volgen. De invulling hiervan zal de

komende jaren ook de meeste aandacht van schoolleiders en docenten vragen. Tegelijk is er natuurlijk meer voor nodig om te komen tot deze nieuwe leerweg. Het is een stelselwijziging en er zal dus ook een wetgevingstraject doorlopen moeten worden. Dit roept ook vragen op op het niveau van regionale plannen onderwijsvoorzieningen (RPO's), licenties en bevoegdheden. In het vervolg van dit artikel laat ik die vragen liggen en concentreer ik mij op de praktijkgerichte component en de gevolgen die dat heeft voor het complete onderwijsprogramma.

Stand van zaken

Inmiddels heeft de VO-raad samen met SPV, Platform TL en SLO een advies over de inrichting van de nieuwe leerweg aan het ministerie gegeven. Dit advies is tot stand gekomen na een brede consultatie van de vmbo GTL-scholen (SPV, Platform TL & SLO, 2019). Op hoofdlijnen adviseert de VO-raad positief over de nieuwe leerweg. Het hoofdbestanddeel van de vernieuwing wordt gevormd door de praktijkgerichte component. Met name die wordt door de scholen zeer positief ontvangen. De VO-raad adviseert er een volwaardig vak van te maken. Dat betekent dat de leerdoelen helder omschreven moeten worden, dat het een volwaardige plek in het rooster moet krijgen en mee moet tellen in de zak-slaagregeling. Met name dat laatste heeft ook gevolgen voor het programma van toetsing en afsluiting en de examinering. De VO-raad adviseert om te kiezen voor een schoolexamen. De inhoud van het praktijkgerichte component moet gebaseerd worden op het aanleren van brede vaardigheden in een realistische context. LOB en beroepsoriëntatie moeten verankerd worden in de praktijkgerichte component. Geadviseerd wordt om te kiezen voor een model waarbij elke leerling zeven vakken volgt, inclusief de praktijkgerichte component.

Opvallend is dat in het advies speciale aandacht gevraagd wordt voor de positie van de havo. Enerzijds om de aansluiting op de havo goed te borgen. Zeker in het licht van de drempelloze doorstroom van GTL naar de havo die aanstaande is, is dit een

relevant item dat goed beschreven moet worden. Anderzijds is tijdens het opstellen van het advies gebleken dat ook binnen de havo de vraag naar een meer praktijkgericht vak leeft. Kern van het advies is het bieden van keuzemogelijkheden. De VO-raad en haar partners zijn tijdens de raadpleging van de scholen tot de slotsom gekomen dat het vanuit de diversiteit van scholen onwenselijk is om een zeer gedetailleerd programma verplicht aan alle scholen op te leggen. Er wordt dan ook een pleidooi gevoerd voor de mogelijkheid voor scholen om de praktijkgerichte component, en dan met name de aangeboden contexten, aan te laten sluiten op de eigen mogelijkheden en omgeving. Tevens wordt ervoor gepleit om leerlingen veel keuzevrijheid te geven binnen de praktijkgerichte component, om zo niet leerlingen al vanaf leerjaar 3 alleen binnen het eigen profiel opdrachten te laten doen of alle leerlingen dezelfde realistische context aan te bieden.

Op het moment van schrijven van dit artikel is het wachten nog op een reactie van het ministerie op dit advies. De definitieve invoering van de nieuwe leerweg zal nog wel een aantal jaren duren in verband met de eerdergenoemde wetswijziging. Op dit moment zijn er al een aantal TL-opleidingen die als pilot het vak technologie & toepassing geven. Dit vak heeft veel kenmerken die passen binnen de contouren van de praktijkgerichte component. Het lijkt erop dat dit vak het 'schoolvoorbeeld' gaat worden van hoe de praktijkgerichte component eruit gaat zien. Tegelijkertijd is iedereen het erover eens dat de praktijkgerichte component moet bestaan uit brede vaardigheden in een levensechte context. En dat die context niet alleen de context van techniek en toepassing kan zijn. Zowel leerlingen als scholen zullen de behoefte hebben om ook andere contexten te gebruiken.

Invoering

Zoals uit het bovenstaande blijkt hebben scholen een verschillende startsituatie en sterk verschillende contexten. In het advies van de VO-raad speelt de term 'keuzemogelijkheden' een grote rol; keuzemo-

gelijkheden voor scholen en voor leerlingen.

Omdat de scholen zo verschillen en er keuzemogelijkheden zijn, pleit ik ervoor dat elke school die te maken krijgt met de nieuwe leerweg de ruimte die er is goed te benutten. Elke school zou een eigen plan van eisen op moeten stellen. In dit plan van eisen moeten zowel de interne als de externe mogelijkheden een plek krijgen.

Als het gaat om interne mogelijkheden wordt al snel aan de faciliteiten gedacht: zijn er (genoeg) lokalen voor praktijkgerichte vakken? Maar ook zaken als hoeveel keuzemogelijkheden kan en wil de school aanbieden, kan en wil de school samenwerken met de beroepsgerichte vakken uit het vmbo, welke levensechte contexten zijn voor de leerlingen relevant, welke kwaliteiten zijn er binnen het docententeam die benut kunnen worden?

Als het gaat om externe mogelijkheden is de eerste vraag wie de school kan gebruiken als opdrachtgever bij het vormgeven van de levensechte context. Vaak wordt dan gekeken naar bedrijven in de omgeving. Daarnaast is het ook mogelijk om in gesprek te gaan met het mbo over de uitwisseling van docenten en/of faciliteiten. Maar voor andere scholen kan het ook relevant zijn om goed na te denken over de overstap naar havo-4 en de samenwerking met de havo. ■

Referenties

- Dienst Uitvoering Onderwijs (2018, december 19). *01. Leerlingen per vestiging naar onderwijs-type, sector, afdeling, opleiding*. Opgehaald van DUO: https://duo.nl/open_onderwijsdata/database-standen/vo/leerlingen/leerlingen-vo-1.jsp
- Platforms VMBO, & Platform Theoretische Leerweg. (2017-2018). *Praktijkgerichte component in GL en TL van het vmbo: Inventarisatie*. https://www.sterkberoepsonderwijs.nl/wp-content/uploads/2018/05/Inventarisatie-GL-TL_.pdf
- SPV, Platform TL, & SLO. (2019, januari 21). *Advies praktijkgerichte component in de nieuwe leerweg (GTL)*. Utrecht: <https://www.vo-raad.nl/nieuws/op-weg-naar-een-nieuwe-leerweg-vmbo-advies-over-de-praktijkgerichte-component>